

Л. В. Вегера

Національний дендропарк «Софіївка» НАН України

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ІНТРОДУКЦІЇ СХІДНОАЗІЙСЬКИХ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ *RHODODENDRON* L. В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «СОФІЙВКА» НАН УКРАЇНИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ЇХ В МОНОКУЛЬТУРІ

Наведено результати досліджень перспективності інтродукції східноазійських видів, форм і культиварів роду *Rhododendron* L. в умовах Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України при використанні їх в монокультурі.

Вступ

Важливу роль у створенні об'єктів озеленення відіграють декоративні гарноквітучі кущі, зокрема роду *Rhododendron* L. Рододендрони — одна з найдекоративніших, проте найвибагливіших груп рослин для умов центральної частини Правобережного Лісостепу України. Щорічне збільшення їх асортименту пов'язано з інтродукцією нових видів, форм, сортів тощо. Багаторічний досвід культивування цих рослин показав, що при інтродукції не всі таксони цього роду здатні однаковою мірою адаптуватися до нових умов середовища. Більшість з них в умовах м. Умані успішно зимують та цвітуть, завдяки чому отримали досить широке розповсюдження, користуються популярністю серед садівників-аматорів та професійних озеленювачів.

Тематика вивчення перспективності інтродукції деревних і кущових рослин колекції дендропарку «Софіївка» тривалий час є невідкладним і актуальним напрямком наукових досліджень співробітників дендропарку, що дає змогу широко впроваджувати їх у культуру в умовах Правобережного Лісостепу України. Метою роботи було дослідження перспективності інтродукції східноазійських видів рододендронів колекції Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України.

Матеріали та методика досліджень

Для оцінки перспективності інтродукції рододендронів східноазійського походження, які ростуть в Національному дендрологічному парку «Софіївка» НАН України, було досліджено 25 видів, форм та культиварів рододендронів, що досягли генеративної фази розвитку. Спостереження за видами, формами і культиварами рододендронів проводились впродовж 5–20 років залежно від року введення їх в культуру. Перспективність досліджуваних рододендронів визначалась шляхом візуальних спостережень за 7 основними показниками їх життєздатності, запропонованими Лапіним П. І. та Сидневою С. В. [4], а саме: ступенем щорічного визрівання пагонів, зимостійкості, збереження габітусу, пагоноутворюючої здатності, приросту у висоту та збільшення об'єму крон інтродуцентів, здатності до генеративного розвитку та способу розмноження в культурі. На основі суми середніх балів всіх показників життєздатності для кожного досліджуваного виду рододендрона визначали групу його перспективності: I — цілком перспективні інтродуценти (сума балів 91–100), II — перспективні (76–90 балів), III — менш перспективні (61–75 балів), IV — малоперспективні (41–60 балів), V — неперспективні (21–40 балів), VI — непридатні (5–20 балів).

Район інтродукції характеризується помірним і м'яким кліматом з середньою річною кількістю опадів 512 мм. У поясі помірних широт умови зимового періоду визначають можливості інтродукції та доцільності введення у культуру багатьох видів і сортів рододендронів, зокрема східноазійського походження [2]. Середня з абсолютних мінімумів температури повітря становить -21°C , а мінімальна — -37°C . Характерною особливістю зимового сезону є часті і стійкі відлиги, коли температура підвищується до $+9$ - $+12^{\circ}\text{C}$. Початок весни (стійкий перехід середньодобової температури повітря через 0°C) настає 15–20 березня, однак навесні заморозки припиняються в основному наприкінці квітня і пізніше повторюються у кінці травня [3, 5]. Такий перебіг заморозків в окремі роки призводить до пошкодження генеративних бруньок рододендронів з Далекого Сходу Росії, які найраніше розпочинають вегетацію в умовах інтродукції.

Результати досліджень та їх обговорення

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України розташований в центральній частині Правобережного Лісостепу України, ґрунтово-кліматичні умови якого лише частково задовольняють потреби рододендронів у рості і розвитку. Відомо, що рододендрони — рослини специфічних екологічних умов, для життєздатності яких надзвичайно важливими є такі фактори зовнішнього середовища, як вологість повітря і ґрунту, освітленість, кислотність, водо- і повітропроникність ґрунту. Тому для визначення об'єктивної оцінки показників життєздатності досліджуваних рододендронів важливо, щоб названі умови мали місце при культивуванні рослин в конкретних умовах інтродукції. Для більш глибокого висвітлення картини кліматичних умов району інтродукції наводимо їх коротку характеристику.

Ґрунти території дендрологічного парку «Софіївка» важкого механічного складу і непридатні для посадки рододендронів, тож в ході підготовки місця садіння ґрунт повністю замінювали штучно підготовленою легкою, повітро- та водопроникною хвойно-торф'яною сумішшю з кислою реакцією середовища.

В умовах дендрологічного дендропарку «Софіївка» на експозиційних ділянках вологозабезпечення

рододендронів здійснюється штучним поливом та обприскуванням водою у спекотні дні. Освітлення рослин регулюється в основному вибором місця садіння з урахуванням потреб виду [1]. Результати проведеної оцінки наведені в таблиці 1. Їх аналіз показує, що серед 25 таксонів рододендронів східноазійського походження до I групи перспективності інтродуцентів, які мають найвищі показники життєздатності (93–97), належать 12 видів, форм і культиварів, що становить 48% від загальної кількості досліджуваних рослин. Сюди віднесено рослини, пагони яких визрівають повністю, які цілком зимостійкі, зберігають типову для них форму крони, дають щорічний приріст у висоту, утворюють схоже насіння, завдяки якому здійснюється розмноження та поширення рослин. Необхідно відмітити, що в окремі роки внаслідок несприятливих погодних умов у зимово-весняний період у видів та форм, які найраніше розпочинають вегетацію в умовах м. Умань (*Rh. dauricum*, *Rh. dauricum* 'Mucronulatum', *Rh. ledebourii*, *Rh. sichotense*), пошкоджувались генеративні бруньки, бутони, квітки. Наслідком цього була повна відсутність або зниження рясності цвітіння та плодоношення названих видів. Однак такі погодні ситуації в умовах Умані не є регулярними і в цілому не впливають на високі показники життєздатності цих рослин. Тому названі таксони, як і інші представники I групи перспективності, є цілком придатними для масового культивування.

До II групи перспективності належать 13 видів, форм і культиварів рододендронів східноазійського походження, що становить 52% від загальної кількості досліджуваних рослин. Показники їх життєздатності дещо нижчі, ніж у рослин I групи (80–90 балів). Від рослин попередньої групи перспективності вони відрізняються тим, що за роки досліджень у 11 таксонів рододендронів часто підмерзали верхівки пагонів, тому їх зимостійкість оцінили у 20 балів. У *Rh. reticulatum* відмічали відсутність щорічного визрівання пагонів, що також впливало на зниження зимостійкості виду. У *Rh. simsii*, *Rh. obtusum* 'Hinodegiri album', *Rh.* 'Geisha Orange', *Rh.* 'Ledicansense' переважно за роки досліджень не зав'язувались корбочки; у *Rh. obtusum* 'Hinodegiri', *Rh. obtusum* 'Kaempferi', *Rh. yedoense*, *Rh. yedoense* 'Poukhanense' у плодах не формувалось насіння, однак

можливість штучного вегетативного розмноження не зменшує перспективу їх подальшого культивування.

Тому вважаємо, що названі рослини мають показання для подальшої інтродукції в умовах Умані.

1. Оцінка життєздатності і перспективності інтродукції східноазійських представників роду *Rhododendron* L. колекції Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України

Назва рослин	Середні бали показників життєздатності								Група перспективності
	Ступінь визрівання пагонів	Зимостійкість	Збереження габітусу	Пагоноутворююча здатність	Приріст у висоту	Здатність до генеративного розвитку	Способи розмноження	Сума показників	
<i>Rh. dauricum</i> L.	20	25	10	3	5	25	7	95	I
<i>Rh. dauricum</i> 'Mucronulatum'	20	25	10	3	5	25	7	95	I
<i>Rh. ledebourii</i> Pojark.	20	25	10	5	5	25	7	97	I
<i>Rh. mucronulatum</i> Turcz.	20	20	10	3	5	25	7	90	II
<i>Rh. sichotense</i> Pojark	20	25	10	5	5	25	7	95	I
<i>Rh. kiusianum</i> Mak.	20	20	10	3	5	25	7	90	II
<i>Rh.</i> 'Ledicanense'									
(<i>Rh. poukhanense</i> × <i>Rh. mucronatum</i>)	20	20	10	3	5	15	7	80	II
<i>Rh. obtusum</i> (Lindl.) Planch.	20	20	10	3	5	25	7	90	II
<i>Rh. obtusum</i> 'Hinodegiri album'	20	20	10	3	5	15	7	80	II
<i>Rh. obtusum</i> 'Hinodegiri'	20	20	10	3	5	20	7	85	II
<i>Rh. obtusum</i> 'Kaempferi'	20	20	10	3	5	20	7	85	II
<i>Rh. schlippenbachii</i> Maxim.	20	25	10	3	5	25	7	90	I
<i>Rh. yedoense</i> Maxim.	20	20	10	3	5	20	7	85	II
<i>Rh. yedoense</i> 'Poukhanense'	20	20	10	3	5	20	7	85	II
<i>Rh.</i> 'Geisha Orange'	20	25	10	3	5	15	3	81	II
<i>Rh. japonicum</i> (Gray) Suring.	20	25	10	3	5	25	7	95	I
<i>Rh. japonicum</i> 'Aureum'	20	25	10	3	5	25	7	95	I
<i>Rh. japonicum</i> 'Alba-flavum'	20	25	10	3	5	25	7	95	I
<i>Rh.</i> × <i>kosterianum</i> C.K. Schneid.	20	20	10	1	5	25	7	88	II
<i>Rh. yakusimanum</i> Nakai	20	25	10	1	5	25	7	93	I
<i>Rh. fauriei</i> Franch.	20	25	10	1	5	25	7	93	I
<i>Rh. metternichii</i> Zied. et Zucc.	20	25	10	1	5	25	7	93	I
<i>Rh. makinoi</i> Tagg ex Nakai	20	25	10	1	5	25	7	93	I
<i>Rh. simsii</i> Planch.	20	25	10	3	5	15	3	81	II
<i>Rh. reticulatum</i> D. Don	15	20	10	1	2	25	7	80	II

Висновки

Дослідження показали, що з 25 таксонів родо-дендронів східноазійського походження 12 видів, форм і культиварів (48%) в кліматичних умовах Національного дендропарку «Софіївка» є цілком

перспективними (I група). 13 видів, форм і культиварів (52%) є перспективними (II група). Представники обох груп перспективності можуть бути використані в озелененні Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України при

створенні нових паркових композицій, присадибних ділянок та населених місць центральної частини Правобережного Лісостепу України. Інтродукція східноазійських представників роду *Rhododendron*

вносить новизну та збагачує дендрофлору регіону асортиментом високодекоративних кущів, має наукове та пізнавальне значення для дендрологів і відвідувачів парку.

Перелік посилань

1. Вегера Л. В. Практичні рекомендації щодо підвищення зимостійкості інтродуцентів роду *Rhododendron* L. в Правобережному Лісостепу України. / Л. В. Вегера. — Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочинський»), 2014. — 36 с.
2. Кондратович Р. Я. Рододендроны в Латвийской ССР / Р. Я. Кондратович. — Рига: Зинатне, 1981. — 332 с.
3. Каталог рослин дендрологічного парку «Софіївка» / [під ред. І. С. Косенка]. — Умань: УДП «Софіївка» НАН України, 2000. — 160 с.
4. Лапин П. И. Оценка перспективности интродукции древесных растений по данным визуальных наблюдений / П. И. Лапин, С. В. Сиднева // Опыт интродукции древесных растений. — М.: Наука, 1974. — С. 7–17.
5. Мороз П. І. Природа Черкащини / [П. І. Мороз, В. Л. Лук'янець, І. С. Косенко, О. К. Мороз]. — Миколаїв: СІМАО, 1996. — 396 с.

Рекомендував до друку Грабовий В. М.

Л. В. Вегера

Национальный дендропарк «Софиевка» НАН Украины

ОЦЕНКА ПЕРСПЕКТИВНОСТИ ИНТРОДУКЦИИ ВОСТОЧНОАЗИАТСКИХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РОДА *RHODODENDRON* L. В УСЛОВИЯХ НАЦИОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГИЧЕСКОГО ПАРКА «СОФИЕВКА» НАН УКРАИНЫ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ИХ В МОНОКУЛЬТУРЕ

Исследована перспективность интродукции 25 восточноазиатских видов, форм и культиваров рода *Rhododendron* L., произрастающих в условиях Национального дендропарка «Софиевка» НАН Украины. Установлено, что в условиях центральной части Правобережной Лесостепи Украины, они относятся к двум группам перспективности: I — вполне перспективные (12 таксонов) и II — перспективные (13 таксонов).

L. V. Vegera

National dendrological park "Sofiyivka" of NAS of Ukraine

THE INTRODUCTION AVAILABILITY VALUATION OF EASTERN AND ASIAN REPRESENTATIVES OF THE GENUS *RHODODENDRON* L. IN THE CONDITIONS OF THE NATIONAL DENDROLOGICAL PARK "SOFIYIVKA" OF NAS OF UKRAINE WHICH SHOULD BE USED IN THE MONOCULTURE

The introduction availability of 25 Eastern and Asian species, forms and cultivars of the genus *Rhododendron* L. which have been growing in the conditions of the National dendrological park "Sofiyivka" of NAS of Ukraine was analyzed. It was determined that in the conditions of the central part of the Right-Bank Forest Steppe zone of Ukraine these species had been divided into two perspective groups: I — purely perspective (12 taxons) and II — perspective (13 taxons).

УДК 635.927:631.529 (477.72)

Н. В. Дервянко

Кировоградская государственная сельскохозяйственная опытная станция НААН

ЗИМОСТОЙКОСТЬ ВЕЧНОЗЕЛЕННЫХ ДРЕВЕСНЫХ РАСТЕНИЙ В СЕВЕРНОМ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ

Приведены результаты интродукции 55 видов и форм вечнозеленых деревьев и кустарников в ГП ОХ «Новокаховское».

Введение

Северное Причерноморье в отличие от других крупных климатических зон Украины выделяется более продолжительным безморозным периодом (180–200 дней), большими тепловыми ресурсами, сумма эффективных температур (выше 10 °С) составляет 3350–3400 °, а также, более теплыми зимами [1, 2]. Регион является местом массового отдыха населения. Несмотря на то, что Северное Причерноморье является наиболее теплой из большинства природных зон в Украине, по некоторым

другим условиям для роста древесной растительности она наиболее неблагоприятна. Объясняется это сухостью климата, выпадением малого количества осадков и большого их испарения, которое значительно усиливается характерными здесь как летом, так и зимой частыми сильными ветрами.

Особенно это касается вечнозеленых видов. Свойство вечнозеленых растений сохранять декоративность на протяжении всего года придает им особую ценность. К сожалению, таких мало в природной дендрофлоре Украины. Поэтому здесь